

WARSZTATY DLA MŁODZIEŻY POLSKIEJ I IZRAELSKIEJ

„JAK ODCZYTYWAĆ DZIEŁA SZTUKI? CO SZTUKI WIZUALNE MÓWIĄ O KULTURZE POLAKÓW, ŻYDÓW I IZRAELCZYKÓW?”

OŚRODEK „BRAMA GRODZKA – TEATR NN”, LUBLIN 2010.

OPRACOWANIE: ALEKSANDRA DUŻ, ANNA KISZKA, JAKUB WYDRZYŃSKI.
TŁUMACZENIE: J. HEBRAJSKI – MIRIAM BORENSTEIN, J. ANGIELSKI – MILENA MIGUT.

Warsztat poświęcony jest zagadnieniu sztuk plastycznych w obszarze, w którym spotykają się historia sztuki polskiej i żydowskiej. Celem warsztatu jest integracja i wzajemne poznanie się młodzieży z Polski i Izraela, poprzez spotkanie na polu sztuki. Warsztat umożliwi poznanie podobnych wątków w twórczości artystów polskiego i żydowskiego pochodzenia, które uczestnikom warsztatów pozwolą odkryć bogactwo wspólnej kultury przed II wojną światową.

Podczas warsztatu uczestnicy wcielą się w role historyków sztuki, artystów i krytyków sztuki. Będą wspólnie pracować nad stworzeniem galerii malarstwa i kolaży oraz dyskutować na temat sztuki współczesnej. Celem warsztatu jest próba ukazania dziedzictwa kulturowego, które jest wspólnym elementem tożsamości kulturowej Polaków i Izraelczyków. Ćwiczenia pomagają w zrozumieniu, jak ważne jest prowadzenie dialogu polsko-izraelskiego, również na polu sztuki.

Po warsztatach uczestnicy będą umieć:

- opisać twórczość polskich malarzy żydowskiego pochodzenia od poł. XIX w. do 1939 r. - porównać je i znaleźć podobieństwa i różnice między sobą,
- omówić wybrane współczesne działania artystyczne w Izraelu i w Polsce,
- zająć krytyczne stanowisko w kwestii współczesnej sztuki polskiej i izraelskiej, nawiązującej do wydarzeń historycznych i uczestniczyć w dyskusji na ten temat,
- wskazać wspólne elementy dziedzictwa kulturowego Izraela i Polski,
- kreatywnie korzystać z materiałów źródłowych.

Czas warsztatu: 90 min.,

Grupa docelowa: młodzież ponadgimnazjalna z Polski i Izraela,

Ilość uczestników: 20-40,

Ilość grup ćwiczeniowych: 4.

Materiały źródłowe:

Fotografie:

- Zbigniew Libera, Kolarze, [na:] www.raster.art.pl (dostęp: marzec 2010);
- pozostałe fotografie [na:] http://commons.wikimedia.org/wiki/Strona_glowna (dostęp: marzec 2010).

Reprodukcje obrazów i grafik:

- Jankiel Adler, Ostatnia godzina rabiego, 1920; Roman Kramsztyk, Pejzaż hiszpański, 1926; Zygmunt Menkes, Ecce Homo, b. d., [na:] <http://webart.omikron.com.pl/paint/authors/index.htm> (dostęp: marzec 2010)
- Artur Markowicz, Modlitwa, b. d.; Fryc Kleiman, Żydzi z Torah, b. d., Zygmunt Menkes, Ojciec i syn, b. d.; Szymon Buchbinder, Modlący się rabin, b. d.; Maksymilian Eljowicz, Rabin, 1920, [na:] <http://www.zwoje-scrolls.com/zwoje26/text12p.htm> (dostęp: marzec 2010)
- Artur Markowicz, Poświęcenie nowiu księżycy, 1933, [na:] http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Artur_Markowicz_Poswiecenie_nowiu_ksiezycy_1933.jpg (dostęp: marzec 2010)
- Leopold Pilichowski, Mężczyźni, b. d., [na:] http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Leopold_Pilichowski-mezczyzni.jpg (dostęp: marzec 2010)

- Mela Muter, *Samotność*, b.d., [na:] www.sztuka.com.pl/index.php?ac=103&id=18 (dostęp:marzec 2010)
- Mela Muter, *Scena na ulicy w miasteczku w Prowansji*, ok. 1920, [na:] www.rp.pl/galeria/21,16,77624.html (dostęp: marzec 2010)
- Roman Kramsztyk, *Portret Jana Lechonia*, [na:] <http://artyzm.com/obraz.php?id=2468> (dostęp: marzec 2010)
- Simon Mondzain, *Nad wodą*, [na:] www.galeriamokra.pl/index_.php?kat=32 (dostęp: marzec 2010)
- Maurycy Gottlieb, *Salome z głowa Jana Chrzciciela*, 1877-1878; Maurycy Gottlieb, *Chrystus nauczający w Kafarnaum*, 1878-1879; Eugeniusz Zak, *Głowa Jana Chrzciciela*, 1912; Leopold Gottlieb, *Przypowieść o miłosiernym Samarytaninie*, 1913; Wilhelm Wachtel, *Chrystus w dzielnicy pogromowej*, ok. 1936 (litografia); Leopold Horowitz, *Portret Leopolda Kronenberga*, 1879; Leopold Gottlieb, *Portret André Salmona*, ok. 1908; Maurycy Trębacz, *Pejzaż z Kazimierza*, b. d.; Abraham Neuman, *Oliwki pod Jerozolimą*, pocz. XX w.; Mela Muter (Maria Melania Mutermilch), *Łódzie*, ok. 1922, [w:] Artur Tanikowski, *Malarze żydowscy w Polsce*, cz. 1, Warszawa 2006.

Biogramy artystów:

- Zygmunt Menkes, Jankiel Adler, Eugeniusz Zak, [na:] <http://webart.omikron.com.pl/paint/authors/index.htm> (dostęp: marzec 2010);
- Szymon Buchbinder, Maurycy Gottlieb, Leopold Gottlieb, Maurycy Trębacz, Mela Muter, Roman Kramsztyk, Maksymilian Eljowicz [na:] <http://www.zwoje-scrolls.com/zwoje26/text12p.htm> (dostęp: marzec 2010);
- Leopold Pilichowski, [na:] www.wikipedia.org/wiki/Leopold_Pilichowski (dostęp: marzec 2010);
- Leopold Horowitz, [na:] www.kazimierz-news.com.pl (dostęp: marzec 2010).
- Artur Markowicz oraz uzupełnienia do biogramów pozostałych artystów: Artur Tanikowski, *Malarze żydowscy w Polsce*, cz. 1, Warszawa 2006.

Materiały pomocnicze:

- koperty A4 (10 sztuk),
- arkusze czarnego brystolu 100x35 (połowa formatu B1/4 sztuki),
- przybory do pisania i rysowania (markery, flamastry, kredki),
- nożyczki (4 sztuki), klej (4 sztuki),
- masa mocująca (1 opakowanie),
- papier kolorowy (4 bloki),
- etykiety samoprzylepne (20-40 sztuk),
- papier pakowy (4 arkusze).

Przebieg warsztatów

Powitanie i wprowadzenie do warsztatów (5 min.)

Prowadzący warsztaty wita uczestników i informuje, że warsztat będzie dotyczył twórczości artystów polskich żydowskiego pochodzenia oraz możliwości interpretacji dzieł sztuki. Zachęca uczestników warsztatów do wyrażania własnych emocji i opinii po to, by można było zobaczyć, w jaki sposób Polacy i Izraelczycy interpretują dzieła sztuki.

1. Ćwiczenie – Napisz swoje imię (10 min.)

Potrzebne materiały: etykiety samoprzylepne (20-40 sztuk).

Uczestnicy warsztatów siadają w kręgu. Każdy uczestnik otrzymuje przylepny papier, na którym pisze swoje imię we własnym języku. Następnie Polacy pytają Izraelczyków, jak zapisać polskie imiona po hebrajsku i pomagają Izraelczykom zapisać ich imiona w języku polskim. W rezultacie każdy uczestnik ma na przylepnym papierze napisane swoje imię w dwóch językach. Zapisane imiona są wspólnie powtarzane.

2. Ćwiczenie – Historycy sztuki przygotowują wystawę (10 min. przygotowanie wystawy + 15 min. omówienie)

Potrzebne materiały masa mocująca, 4 arkusze czarnego brystolu, załączniki 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5.

Prowadzący dzieli uczestników na 4 mieszane grupy. Każda grupa otrzymuje nieopisaną kopertę, arkusz czarnego brystolu i kawałek masy mocującej. Prowadzący prosi uczestników, żeby wyobrazili sobie, że są historykami sztuki, którzy mają przygotować wystawę prac polskich artystów żydowskiego pochodzenia w oparciu o zbiory miejscowego muzeum. Zbiory są niewielkie, ale bardzo różnorodne – reprezentują różne style i epoki. Obejmują prace, które powstawały od połowy XIX w. do 1939 r.

Prowadzący informuje, że arkusze czarnego papieru to „ściany” galerii – każda grupa ma do zagospodarowania jedną taką „ścianę”. W kopertach znajdują się obrazy, tytuły obrazów oraz zestaw pytań pomocniczych:

koperta 1 – motywy żydowskie [zał. 1.1],
koperta 2 – motywy chrześcijańskie [zał. 1.2],
koperta 3 – portrety [zał. 1.3],
koperta 4 – pejzaże i widoki miast [zał. 1.4].

Zadaniem uczestników jest dopasować tytuły do obrazów i „powiesić obrazy na ścianach”. Uczestnicy mają także przygotować krótką prezentację ich części galerii, opierając się na pytaniach pomocniczych. Prowadzący ma przygotowane paski papieru, na których są napisane nazwy dla „ścian” galerii zgodnie z zawartością kopert: „motywy żydowskie”, „motywy chrześcijańskie”, „portret”, „pejzaże i widoki miast” [zał. 1.5].

Uczestnicy umieszczają gotowe „ściany” galerii w widocznym miejscu, wybierają jedną z nazw przeczytanych na głos przez prowadzącego [zał. 1.5.] i przyczepiają nazwę do swojej „ściany”. Prowadzący prosi przedstawiciela każdej grupy o krótką prezentację fragmentu galerii. Zwraca uwagę, żeby w odpowiedzi pojawiły się informacje o tym:

- co przedstawiają obrazy?
- na co warto zwrócić szczególną uwagę, patrząc na daną grupę obrazów?

Prowadzący podczas prezentacji galerii może na forum zadawać pytania, na które uczestnicy mieli odpowiedzieć podczas pracy w grupie.

Podsumowując, prowadzący podkreśla, że wszystkie obrazy zostały wykonane przez polskich malarzy żydowskiego pochodzenia, którzy byli związani z Polską. Na koniec rozmowy prowadzący może zapytać, dlaczego żydowscy artyści uaktywniają się dopiero około 2. połowy XIX w. Powodem jest nurt oświecenia żydowskiego – Haskala [więcej informacji w zał. 4].

3. Ćwiczenie – Artyści tworzą kolaże (15 min. wykonanie kolażu + 20 min. prezentacja kolażu)

Potrzebne materiały: przybory do rysowania, klej, papier kolorowy, nożyczki, arkusz papieru pakowego, załącznik 2.1 i kilka reprodukcji z poprzedniego ćwiczenia.

Uczestnicy pozostają w grupach. W tym ćwiczeniu są artystami, którzy mają wykonać kolaż. Prowadzący prosi, żeby uczestnicy opowiedzieli poprzez ten kolaż o sobie, o świecie, w którym żyją albo chcieliby żyć. Ma to być świat, z którym mogą się utożsamić zarówno Polacy, jak i Izraelczycy. Proponuje, żeby wyobrazić sobie, że za kilkadziesiąt/kilkaset lat, kiedy nikt nie pamięta obecnych czasów, nagle zostaje odnaleziony wykonany na warsztatach kolaż. Staje się on jedynym źródłem wiedzy o naszej rzeczywistości.

Uczestnicy otrzymują koperty, w których znajduje się zestaw:

- 4 obrazów znanych już z ćwiczenia 1 [prowadzący sam decyduje wcześniej, które obrazy wybrać],
- 12 układających się w pary fotografii przedstawiających różne aspekty kultury współczesnego Izraela i Polski [zał. 2.1; tytuły zdjęć znajdują się w zał. 4].

Każda grupa dostaje przybory do rysowania, klej, papier kolorowy, nożyczki oraz arkusz papieru pakowego, na którym ma stworzyć kolaż. Po czasie przeznaczonym na wykonanie kolażu (15 min.), prowadzący prosi przedstawicieli grup, by zaprezentowali kolaż swojej grupy pozostałym uczestnikom (5 min. dla każdej grupy).

4. Ćwiczenie – Krytycy sztuki dyskutują o współczesnych działaniach artystycznych (5 min. praca w grupach + 10 min. dyskusja)

Potrzebne materiały: zał. 3.1.

Uczestnicy nadal pracują w grupach. Każda grupa otrzymuje kopertę z taką samą zawartością – zestawem fotografii z dwóch współczesnych fotograficznych projektów artystycznych w Izraelu i Polsce oraz pytaniami dla uczestników [zał. 3.1]. Uczestnicy w grupach oglądają fotografie oraz próbują uzgodnić odpowiedzi na dołączone pytania.

Następnie prowadzący zbiera uczestników w jednym kręgu, prosi przedstawicieli grup o przeczytanie pytań i udzielonych przez grupy odpowiedzi. Prowadzący prowadzi dyskusję na temat wykorzystywania wątków historycznych w sztuce współczesnej, zadając przykładowe pytania:

- czy fotografie wykonane przez artystów są tylko prowokacją, czy posiadają jeszcze jakieś ukryte znaczenie?
- czy takie cytowanie znanych fotografii historycznych obraża bohaterów wojennych czy raczej przedłuża pamięć o nich?
- jaki cel stawiali sobie artyści, wykorzystując cytaty historyczne w swoich pracach? Co chcieli powiedzieć?

Podsumowanie warsztatów

Prowadzący dziękuje uczestnikom za wspólną pracę podczas warsztatów. Podkreśla, że skoro niegdyś powstawało malarstwo na styku kultury polskiej i żydowskiej, to w obecnej Polsce i Izraelu można taką twórczość przedłużać lub, czerpiąc z niej inspiracje, szukać nowych dróg wyrazu.